

סוגיות בצורות – תרגילים - 2

תשובון

חנה היאס

קראו את הקטע הבא וענו על השאלות שאחריו.

רבים מאתנו עסוקים בחשיבה על הַנְּאֻת החיים וטרודים בַּנְּסִיוֹנוֹת להגיע להגשמתם. בלי מְשִׁים אנו מְוַתְּרִים על הדברים הגדולים באמת, כמו הקדשת זמן אֵיכוֹת לְדְמוּיוֹת המרכזיות בחיינו והתרכזות בַּנְּעָדִי החיים ובתְּכֵלֶיֶת שלשמה נַבְרָאנוּ.
במקום דאגה להַעֲלָאֵת רמת החיים שלנו, היה נָכוֹן לַמְצֵא פסק זמן לַעֲיֹן בנושאים העומדים בְּרוּמוֹ של עולם וללמוד אותם בַּהֲתַבּוֹנְנוֹת ובהעמקה.
במקום להשקיע בַּמְרָאָה (או בַּמְרָאָה...) ובצַפְיָה בתְּגוּבַת הסביבה, כדאי לשער מה יֵאמְרוּ חכמינו בַּנְּדוּן.
לא הַגִּיּוּנִי לַצֵּאת לדרך בלי לחשוב לאן.
לא נָכוֹן ללחוץ על הדוֹשָׁה, בלי לעצור וּלְמַלֵּא דַלְק.

1. א. העתיקו מן הקטע שמות שיש בהם צורני נטייה (נסמך, רבים, כינויי שייכות), וכתבו אותם שוב ללא הנטייה. ציינו שורש ומשקל לכל שם שהעתקתם.

הַנְּאֻת -	הַנְּאָה :	הנ"מ	קְטָלָה
נְסִיוֹנוֹת -	נְסִיוֹן :	נסי"מ	קְטָלוֹן
דְּמוּיוֹת -	דְּמוּת :	דמי"מ	קְטוּת (קטלות)
נְעָדִי -	יַעַד :	יע"ד	קטל
הַעֲלָאֵת -	הַעֲלָאָה :	עלי"מ	הקטלה
רוּמוֹ -	רוּם :	רו"מ	קול (קטל)
תְּגוּבַת -	תְּגוּבָה :	גוי"ב	תקולה (תקטלה)

- ב. שלושה שמות שונים בגזרתם מרוב השמות שהעתקתם : נְעָדִי, רוּמוֹ, תְּגוּבַת
הגזרה המשותפת לשניים מהם היא נַעֲוִי
הגזרה של השם השלישי היא פִּי"ו
הגזרה של רוב השמות האחרים היא נְלִי"ה
ג. במקום השקעה בַּמְרָאָה (או בַּמְרָאָה...) – באיזו מן המילים המודגשות לה"פ /ה נשמטה?
הוכיחו את קביעתכם. השתמשו במושגים : שורש, צורני גזירה, צורני נטייה.
במילה מְרָאָה לה"פ /ה נשמטה. מילה זו היא במשקל מקטלה (או בינוני, מקטילה), ה' מציינת נקבה והיא צורך נטייה. ממילא מובן כי ה' של השורש נשמטה.
האם יש דגש במקום לה"פ שנשמטה? לא
נסחו כלל הנובע מכך ביחס לגזרות הנחים (שאחת מאותיות השורש שלהן היא א,ה,ו,י), שבהם אות שורש נשמטת : בגזרות הנחים, כאשר אותיות א'ה'ו'י נשמטות, אין דגש משלים. (א'ה'ו'י ותרכיז).
2. א. ציינו את תצורת המילה התבוננות : בסיס וסופית : התְּקַטֵּל / התפולל + ות
ב. המילה התבוננות היא שם פעולה של בניין התפעל.
ג. מבין המילים המודגשות בקטע העתיקו שמות פעולה נוספים וציינו את הבניין שלהם.

הַנְּאֻת (הַנְּאָה) - קל
הַעֲלָאֵת (הַעֲלָאָה) - הפעיל
עֲיֹן - פיעל
צַפְיָה - קל

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 הפיקוח על המקצועות העצמאיים

- ד. לפניכם שני משפטים. כתבו את שם הפעולה ואת השורש לכל פועל מודגש.
- 1) האב הניא את בנו מן ההצטרפות לנסיעה המסוכנת. **הנָאָה נִיּוּ"א**
- 2) שלומית נְהַנְתָּה לסייע בהכנת המצגת. **הנָאָה הִנִּי"ה**
- ה. מבין שמות הפעולה שכתבתם בסעיף ד הקיפו את זה שהבניין שלו זהה לבניין של הפועל שלו. (1)
- ו. מה אפשר להסיק מן העובדה ששם הפעולה שלא הקפתם אינו שייך לבניין שלו?
- חלק משמות הפעולה אינם שייכים לבניין שלהם. בשמות הפעולה יש לעיתים נידות לבניינים אחרים.**
- מהו הפועל בעבר ששם הפעולה בבניינו הוא הוֹנָאָה? הוֹנָה מהשורש יו-נ-א
- ז. השלימו את הטבלה שלפניכם.
- מבין שמות הפעולה שבטבלה המלאה הקיפו את אלה המוכיחים את מסקנתכם בסעיף ו'.

שם הפעולה	המשקל	הבניין של המשקל	הפועל	הבניין של הפועל
התרשמות	התקטלות	התפעל	התְרַשֵּׁם	התפעל
שְׁקוּל (דעת)	קיטול	פיעל	שָׁקַל	קל
שבועה	קטולה	קל	נִשְׁבַּע	נפעל
פְּטִירָה	קטילה	קל	נִפְטַר	נפעל
דְּרָשָׁה / דרישה	קְטָלָה / קטילה	קל	דָּרַשׁ	קל
בְּקָרָה	קטלה	פיעל	בִּקֵּר	פיעל
סיום	קיטול	פיעל	סִיַּם / הִסְתִּים	פיעל / התפעל
רְשוּם	קיטול	פיעל	רָשַׁם	קל
אבטחה	אקטלה	הפעיל	אֲבָטַח	פיעל
השְׁרָדוֹת	הקְטָלוֹת	נפעל	שָׁרַד	קל

3. א. מיינו את המילים הבאות לפי הדרך שבה מיוצגת לה"פ י"ה :
- רְטִיָּה, הַתְּפַנְנִי, אֶפְעָה, חֲדוּה, הַלּוֹתָהּ, חֲסִיוֹן, הַרְצָאָה, שְׁלוּה, נִלְאִיתִי, רָאָה, יְצוּי, הִזָּה, יְתַעֲלוּ, הוֹרָאָה, שְׁקָת, נְדַחְתָּה, קוּיִתִּי, רָאָה, עֲלוּה, תְּכַלִּית, צוּאָה.

ללא לה"פ	י"נחה	ה'נחה	א'עיצורית	ו'עיצורית	י'עיצורית	ת'
יְצוּי	הַתְּפַנְנִי	אֶפְעָה	הַרְצָאָה	חֲדוּה	רְטִיָּה	הַלּוֹתָהּ
יְתַעֲלוּ	נִלְאִיתִי	רָאָה	הוֹרָאָה	שְׁלוּה	חֲסִיוֹן	שְׁקָת
תְּכַלִּית	קוּיִתִּי	הִזָּה	צוּאָה	עֲלוּה	רָאָה	נְדַחְתָּה

ב. הא, ס, לדעתכם, המילים גְּבַה (=נעשה גבוה) וגְּבַה (חוב, תשלום) שייכות לגזרה אחת? לא

מדינת ישראל
משרד החינוך
הפיקוח על המקצועות העצמאיים

נמקו את תשובתכם. שורשי גי'ן כתיים מכילים לה"פ עיצורית, לכן הם שייכים לגזרת השלמים. גְּבַה (חוב) – ה' נחה, לכן הם שייכים לגזרת נל"ייה.

ג. יש מילים נוספות שבהן לה"פ ה' היא עיצורית. כתבו את שורשיהן:

נג"ה, כמ"ה, תמ"ה, מהמ"ה.

ד. מה מסמן את עיצוריות לה"פ ה', בהיותה בסוף מילה מהשורשים שכתבתם? מפיק

4. א. ציינו שורש ומשקל לכל אחת מן הצורות:

יעד / יעד – יוע"ד / יוע"ד

ב. ציינו שורש ומשקל לכל אחת מן הצורות:

(1) **הַשְׁרָאָה / הַשְׁרִיָּה** – שר"ייה / שר"ייה

(2) **רְצוּי / מְצוּי** – רצי"יה / מצ"י

(3) **נְשׂוּי / נְשׂוּא** – נשי"ה / נשי"ה

(4) **אֲזַכְּרָה / הֲזַכְּרָה** – זכ"ר / זכ"ר

(5) **תִּבְנֶינָה / תִּמְצָאנָה** – בני"יה / מצ"י

(6) **הַנְּרִיָּה / הַנְּרִיָּת** – ירי"יה / ירי"יה

(7) **בְּטוּי / נְסוּי** – בטי"ה / נסי"ה

(8) **בְּרִיָּה / בְּרִיָּאָה** – ברי"ה / ברי"ה

ג. מבין הצמדים בסעיף ב. - הדגישו את אלה שהיחס ביניהם דומה ליחס בין זוג המילים בסעיף א.

כתבו את המשותף לצורות שהקפתם. השורש זהה, ומופיע בשתי צורות.

ד. מה מאפשר לשמות באותם נתוני שורש ומשקל להיכתב בשתי צורות?

אותיות אהויי מתחלפות ביניהן. לעיתים קיימת אנלוגיה ביניהן.

ה. מה המטרה ביצירת שתי צורות באותם נתוני שורש ומשקל? יצירת משמעות נוספת.

ו. מה המשותף לכל הצמדים שלא בחרתם בסעיף ג?

יש בהם אנלוגיה בין נל"ייה לבין נל"ייה.

ז. לאיזו מן הקבוצות דומים זוגות המילים: **הַפָּאָה – הַשְּׂאָה**; **צִנּוּאָה – חֲטָאָה**?

לקבוצה השנייה שלא היקפנו.

נמקו. יש בהם אנלוגיה בין נל"ייה לבין נל"ייה. בשורשים: נכ"ייה, צו"ייה – ל"ייה מיוצגת ע"י א,

ח. ההגדרה למילה **הַזָּאָה** היא: התזה, זריקת נוזלים.

מילה זו קיימת גם בצורה נוספת: **הַזָּיָה**.

(1) מה מאפשר למילה להופיע בשתי צורות בלי שמשמעותה משתנה? חילופי אהויי

(2) לאיזו מן הקבוצות דלעיל מתאים לסווג את צמד המילים **הַזָּאָה – הַזָּיָה**? הראשונה

(3) מה ההבדל בניתוח השורש והמשקל בין **הַזָּיָה** לבין **הַזָּאָה**?

הַזָּיָה – נז"ייה, הקטלה; **הַזָּאָה** – הז"ייה, קטלה.

(4) שבצו במשפט כל אחת מן המילים **הַזָּיָה – הַזָּאָה** כך שהבדל המשמעות יהיה ניכר.

בבית המקדש עסק הכהן בהקרבת קורבנות ובהזנת דמם.

לעיתים אנחנו שוקעים בהזיות על חיים ורודים יותר.

(5) לאיזו מן הצורות מתאימה המילה **הַזִּיה** בציטוט: "ודמן טעון **הַזִּיה** על הפרוכת ועל מזבח

הזהב" (מתוך פיטום הקטורת)? **לצורה הראשונה**;

הוכחה: משמעות המילה: התזה, זריקת נוזלים. (הדגש באות ז' מראה שנפלה נ' והשורש נז"ייה, וכך

נראית המילה בהגדרתה זו.)

צורה ותצורה

1. א. ציינו את תצורת המילה המודגשת בצירוף 'זמן איכות': **בסיס איך, סופית ות**.
- ב. מבין המילים שלפניכם הקיפו את אלה הבנויות באותה תצורה:
מהות, מערבות, פדות, זכות, זהות, נרננות, כמות, שטות, מנהיגות.
- ג. מיינו את המילים שהקפתם בסעיף ב לשתי קבוצות וצינו את המשותף לכל קבוצה.
מיליות + ות - מהות, זהות, כמות
בינוני + ות - מערבות, נרננות, מנהיגות
- ד. מה המשותף למילים שלא הקפתם בסעיף ב? **כולן בנויות ממשקלים בשורשי נל"ו/ה**.
- ה. כתבו במה דומות ובמה שונות המילים בסעיף ב מן המילים:
סובלנות, נגודיות, מתירנות, ישאליות.
בכולן סופית ות, אך במילים בסעיף ה יש צורך גזירה נוסף - ? לפני ות.
2. א. המילה **סגירות** בנויה מבסיס וצורך סופי: סגור + ות.
במילה **סגירות** חלו שני שינויים ביחס למילה **סגור**. ציינו את השינויים ואת הסיבה לכל שינוי.
1. שורוק השתנה לחיריק; הסיבה לשינוי - יצירת הבדל בין הגיים דומים.
2. נוספה סופית ות; הסיבה לשינוי - לציון הפשטה.
- ב. לפניכם מילים המסתיימים ב-ות / ון. הקיפו מביניהן את המילים שחל שינוי **בבסיסן** בדומה לשינוי שחל ב'**סגירות**'. שחזרו את התהליך בשתיים מן המילים.
ראשון, פתיחות, שכחות, בטיחות, תיכון, רצינות, חיצון, מתיקות, סבירות, צרידות
ראשון = ראש + ון
מתיקות = מתוק + ות
ג. ציינו את תצורת המילים שלא הקפתם. **בסיס וסופית**
הדגימו את התצורה בשתיים מן המילים שלא הקפתם:
שכחות = שכח + ות
רצינות = רציני + ות
ד. **נגישות ונזילות** הן באותה תצורה ובאותה גזרה.
I. מה בין **נזילות** ובין **נזילה** (שם פעולה)? **נזילות = בסיס נזיל + ות, נזילה = שורש נז"ל במשקל קטילה**.
II. מה בין **נזילה** (שם פעולה) ובין **נגישה**? **נזילה – משקל קטילה, ה' היא צורך גזירה; נגישה – משקל קטיל, ה' היא צורך נטייה בנקבה**.
III. באיזה מצב יהיה צורך נטייה במילה **נזילה**? **כאשר המילה נזיל תהיה בנקבה**.